

Nâng cao ý thức bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia của bộ đội biên phòng trước các thách thức an ninh phi truyền thống hiện nay

ThS HOÀNG TRỌNG THIẾT

Học viện Chính trị, Bộ Quốc phòng

Email:thiethungson@gmail.com

ThS PHẠM QUỐC KHÁNH

Học viện Chính trị, Bộ Quốc phòng

Email:khanhpham2977@gmail.com

Tóm tắt: Trong xu thế toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế hiện nay, chủ quyền, độc lập dân tộc của các quốc gia đang phải đối mặt với những thách thức mới từ mối đe dọa “an ninh phi truyền thống”. Mối đe dọa an ninh phi truyền thống đã trở thành vấn đề toàn cầu, mang tính nguy hiểm cao, có sức ảnh hưởng lớn. Đảng và Nhà nước Việt Nam đã thực hiện nhiều chủ trương, biện pháp không chỉ ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống mà còn bảo vệ, củng cố nền độc lập dân tộc, giữ vững chủ quyền, an ninh quốc gia, thể chế chính trị, nền kinh tế đất nước. Vấn đề đó đặt ra yêu cầu đối với bộ đội biên phòng là cần nâng cao ý thức bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia trước các thách thức an ninh phi truyền thống hiện nay.

Từ khóa: ý thức bảo vệ; bộ đội biên phòng; an ninh phi truyền thống.

Hiện nay, quá trình hợp tác, đấu tranh và sự tùy thuộc lẫn nhau giữa các quốc gia ngày càng tăng, bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia không chỉ là trạng thái vững vàng ổn định của một chủ thể chính trị độc lập, có chủ quyền trong quan hệ quốc tế, mà còn bao hàm cả sức mạnh tổng hợp và khả năng ứng phó linh hoạt của quốc gia trước các mối đe dọa bên trong và bên ngoài nhằm bảo đảm trạng thái vững vàng, ổn định của quốc gia, khu vực và toàn cầu. Tư duy về phạm vi, mục tiêu bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia không bó hẹp trong các vấn đề an ninh chính trị, quân sự truyền thống, mà còn bao quát cả những vấn đề an ninh phi truyền thống. Đặt ra yêu cầu có sự chuyển đổi về chất của các chủ thể trong bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia để có đủ năng lực nghiên cứu, đánh giá, dự báo xu hướng phát triển và đề ra cách thức đấu tranh, ngăn chặn có hiệu quả, từ sớm, từ xa.

1. Các thách thức an ninh phi truyền thống ở khu vực biên giới nước ta trong bối cảnh hiện nay

Bối cảnh tình hình thế giới và khu vực diễn biến phức tạp, khó lường; toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế, cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư (CMCN4.0), biến đổi khí hậu và dịch bệnh trên phạm vi toàn cầu tác động mạnh mẽ đến mọi quốc

gia dân tộc, vấn đề an ninh truyền thống này sinh nhiều vấn đề mới, hình thái mới - đó là các *thách thức an ninh phi truyền thống*. Đại hội XIII của Đảng nhận định “Những vấn đề an ninh phi truyền thống ngày càng đa dạng, phức tạp, tác động mạnh mẽ; thiên tai, dịch bệnh, biến đổi khí hậu gia tăng, sử dụng nguồn nước xuyên biên giới... đặt ra nhiều thách thức lớn chưa từng có cho phát triển bền vững”⁽¹⁾, đòi hỏi cộng đồng quốc tế, chính phủ, giới hoạch định và thực thi chính sách, pháp luật của các quốc gia phải tập trung nghiên cứu, nhận thức rõ về nguyên nhân, điều kiện phát sinh, tính chất, đặc điểm, xu thế biến đổi của chúng để có biện pháp ứng phó phù hợp.

An ninh phi truyền thống là loại hình an ninh mới của an ninh quốc gia, là sự bảo đảm an toàn, ổn định và phát triển của cá nhân, cộng đồng, quốc gia - dân tộc trước các thách thức phi quân sự. Bảo đảm an ninh quốc gia không chỉ “đóng khung” trong lĩnh vực chính trị, quân sự hay thể chế, mà dưới góc độ an ninh phi truyền thống, phạm vi của nó mở rộng sang các lĩnh vực kinh tế, xã hội, con người, môi trường, thiên tai, dịch bệnh, sự ổn định văn hóa, ổn định quan hệ dân tộc. Toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế và sự phát triển mạnh mẽ của CMCN

4.0 của không gian mạng làm cho các đường biên giới không còn chỉ bó hẹp trong phạm vi không gian địa lý mà trở nên “mềm” hơn, được mở rộng hơn. Theo đó, các thách thức an ninh phi truyền thống cũng đa dạng và phức tạp hơn. Đó là các yếu tố tiêu cực, xuất phát từ nhiều mối đe dọa phi quân sự với biểu hiện đa dạng, thông qua các yếu tố kinh tế, văn hóa, xã hội, điều kiện tự nhiên như: tội phạm ma túy, buôn bán người, buôn lậu qua biên giới, xuất, nhập cảnh trái phép, di dịch cư trái phép, sự chuyển đổi giá trị văn hóa các cộng đồng người, vấn đề dân tộc, tôn giáo, dịch bệnh (SARS, cúm gia cầm H5N1, dịch Covid -19), thiên tai, biến đổi khí hậu, ô nhiễm môi trường...

Các thách thức, đe dọa đó tuy không trực tiếp tác động tới độc lập chủ quyền, thống nhất toàn vẹn lãnh thổ nhưng chúng đan xen với nhau, ảnh hưởng đến sự ổn định và phát triển mọi mặt đời sống xã hội của quốc gia dân tộc. Các thách thức an ninh phi truyền thống mang tính xuyên quốc gia, phát sinh từ một khu vực, quốc gia này nhưng có khả năng lây lan rộng đến các khu vực, các quốc gia khác và chuyển hóa từ an ninh phi truyền thống thành an ninh truyền thống, từ đó, đe dọa trực tiếp tới sự tồn tại thể chế chính trị, độc lập, chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ. Như vậy, phạm vi bảo vệ an ninh quốc gia không chỉ giới hạn trong phạm vi biên giới địa lý hành chính mà đã mở rộng ra ngoài lãnh thổ quốc gia. Mối quan hệ giữa an ninh truyền thống và an ninh phi truyền thống đều xuất phát từ mục tiêu chung là bảo vệ độc lập, chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ quốc gia và phát triển bền vững về chính trị, kinh tế, xã hội và thể chế.

Bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia trong thời kỳ mới không chỉ bị tác động bởi các yếu tố chính trị hay quân sự truyền thống mà còn chịu sức ép của các yếu tố kinh tế, xã hội, sắc tộc, tôn giáo, thiên tai, dịch bệnh; không chỉ trên phạm vi lãnh thổ đất nước mà còn mở rộng ra bên ngoài. Đại hội XIII của Đảng khẳng định: “Chủ động đấu tranh kịp thời, hiệu quả, từng bước đẩy lùi các loại tội phạm; phòng ngừa và ứng phó kịp thời với các mối đe dọa an ninh truyền thống và an ninh phi truyền thống”⁽²⁾.

Những thách thức an ninh phi truyền thống đa dạng, có phạm vi rất rộng lớn, diễn ra trên hầu hết

các mặt đời sống xã hội. Khác với an ninh truyền thống, an ninh phi truyền thống mở rộng phạm vi sang lĩnh vực kinh tế, xã hội, môi trường, sức khỏe, quyền con người, các giá trị sống còn của quốc gia, dân tộc. Đó là chủ nghĩa dân tộc cực đoan; chủ nghĩa khủng bố; các mối đe dọa an ninh tài chính, tiền tệ, năng lượng, thông tin, hoạt động của tội phạm có tổ chức, xuyên quốc gia; biến đổi khí hậu, thiên tai, dịch bệnh; ô nhiễm môi trường; bùng nổ dân số, di dân bất hợp pháp. Các thách thức này nếu không được phòng ngừa, ứng phó kịp thời sẽ uy hiếp, thậm chí dẫn đến phá vỡ an ninh, ổn định và triệt tiêu các điều kiện đảm bảo cho sự phát triển bền vững của đất nước.

Hơn 35 năm đổi mới, đất nước ta đã đạt được nhiều thành tựu quan trọng trên các lĩnh vực của đời sống xã hội. Cùng với đó, yêu cầu xây dựng biên giới hòa bình, hữu nghị, ổn định, hợp tác và phát triển cũng có bước phát triển kèm theo những thách thức trong bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia. Với vị trí chiến lược quan trọng về chính trị, kinh tế, quốc phòng - an ninh và đối ngoại, khu vực biên giới nước ta những năm qua có đã sự chuyển biến mạnh mẽ trên mọi lĩnh vực, đời sống nhân dân từng bước được nâng lên. Tuy nhiên, do địa hình khó khăn, phức tạp, nên kinh tế - xã hội khu vực biên giới chưa phát triển, dân trí thấp, nhiều hủ tục còn tồn tại. Tình hình tội phạm, nhất là tội phạm xuyên biên giới, tội phạm ma túy, buôn lậu, buôn bán người gia tăng. Tình trạng di dịch cư tự do, ô nhiễm môi trường, thiên tai, dịch bệnh diễn biến phức tạp, khó kiểm soát đã và đang trực tiếp đe dọa đến sự sinh tồn, phát triển bền vững của khu vực biên giới, tiềm ẩn nhiều yếu tố gây mất ổn định về an ninh, trật tự. Trước bối cảnh tình hình trên, chúng ta cần chủ động nghiên cứu, đánh giá, dự báo chính xác, đề ra các đối sách phù hợp; chủ động phòng ngừa, tích cực đấu tranh, ngăn chặn, xử lý hiệu quả các tình huống, bảo vệ vững chắc chủ quyền biên giới quốc gia; không để bị động, bất ngờ.

2. Giải pháp nâng cao ý thức bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia của bộ đội biên phòng trước các thách thức an ninh phi truyền thống hiện nay

Bộ đội biên phòng là lực lượng vũ trang cách

mạng của Đảng và Nhà nước, là một thành phần của Quân đội nhân dân Việt Nam có vai trò nòng cốt, chuyên trách trong quản lý, bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia, thực hiện quản lý nhà nước về quốc phòng, an ninh, đối ngoại và chủ trì, phối hợp với cơ quan, tổ chức duy trì an ninh, trật tự an toàn xã hội ở khu vực biên giới, cửa khẩu. Đồng thời, là lực lượng có vai trò rất quan trọng trong ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống ở khu vực biên giới nhất là trong bối cảnh hiện nay. Nghị quyết 33-NQ/TW của Bộ Chính trị khóa XII về Chiến lược bảo vệ biên giới quốc gia chỉ rõ: “Đấu tranh phòng, chống có hiệu quả tội phạm, nhất là tội phạm xuyên quốc gia, xuyên biên giới; đối phó thắng lợi các thách thức an ninh phi truyền thống; giữ vững ổn định chính trị, trật tự, an toàn xã hội khu vực biên giới; quản lý, bảo vệ vững chắc biên giới quốc gia”⁽³⁾.

Khu vực biên giới nước ta là khu vực chịu nhiều tác động của các thách thức an ninh phi truyền thống. Để khu vực biên giới ổn định, an toàn và phát triển về mọi mặt đòi hỏi phải nghiên cứu, tổng kết một cách toàn diện vai trò bộ đội biên phòng trong bảo vệ biên giới quốc gia nhằm nhận diện thực trạng, dự báo xu hướng vận động, kiểm soát, nâng cao năng lực thực thi pháp luật và chủ động ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống, góp phần thúc đẩy phát triển bền vững ở khu vực biên giới hiện nay. Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh từng căn dặn bộ đội biên phòng: phải biết “trấn áp kẻ địch bên trong và kẻ địch bên ngoài, kẻ địch công khai và bí mật, vũ trang và phi vũ trang”⁽⁴⁾.

Để nâng cao ý thức bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia của bộ đội biên phòng trước các thách thức an ninh phi truyền thống, cần làm tốt một số nội dung sau:

Một là, nâng cao nhận thức, trách nhiệm cho cán bộ, chiến sĩ bộ đội biên phòng về ý thức bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia trước thách thức an ninh phi truyền thống. Với vai trò là lực lượng nòng cốt, chuyên trách bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia ở khu vực biên giới, cán bộ chiến sĩ biên phòng cần nhận thức rõ: ứng phó với thách thức an ninh phi truyền thống là bộ phận cấu thành an ninh quốc gia, gắn bó mật thiết với sự nghiệp xây dựng và bảo vệ

Tổ quốc. Một trong những nhiệm vụ của bộ đội biên phòng là “Tham gia phòng, chống, ứng phó, khắc phục sự cố, thiên tai, thảm họa, biến đổi khí hậu, dịch bệnh; tìm kiếm, cứu hộ, cứu nạn ở khu vực biên giới.”⁽⁵⁾. Do đó, trước hết, bộ đội biên phòng phải nắm vững đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, nghiệp vụ quản lý, bảo vệ biên giới quốc gia; kiến thức quốc phòng, an ninh, đối ngoại, pháp luật về biên giới quốc gia, từ đó có được sự thống nhất trong nhận thức, phát huy cao độ tinh thần trách nhiệm trong ứng phó với thách thức an ninh phi truyền thống.

Trên thực tế, an ninh phi truyền thống là vấn đề không mới, nhưng nhận diện các thách thức, nguyên nhân nảy sinh, biểu hiện, cách tiếp cận về an ninh phi truyền thống còn chưa được chú trọng đúng mức, dẫn đến còn nhiều cách hiểu khác nhau. Do đó, thống nhất nhận thức là yếu tố quan trọng trong xây dựng ý thức bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia hiện nay. Quá trình nâng cao nhận thức, trách nhiệm đòi hỏi diễn ra thường xuyên, liên tục, khắc phục nhận thức giản đơn hoặc xem nhẹ nhiệm vụ phòng, chống các thách thức an ninh phi truyền thống. Nâng cao nhận thức về thách thức an ninh phi truyền thống không chỉ dừng lại ở mục đích trước mắt là bảo vệ địa chính trị mà còn hướng tới mục tiêu lâu dài “Duy trì an ninh, trật tự, an toàn xã hội, phòng ngừa, phát hiện, ngăn chặn, đấu tranh với phương thức, thủ đoạn hoạt động của các thế lực thù địch, phòng, chống tội phạm, vi phạm pháp luật, bảo vệ quyền và lợi ích của cơ quan, tổ chức, cá nhân ở khu vực biên giới”⁽⁶⁾. Đây là yêu cầu rất quan trọng, cần thiết, định hướng cho toàn bộ quá trình thực hiện chính sách, pháp luật và tổ chức lực lượng, sử dụng biện pháp phù hợp, đồng bộ để ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống hiện nay và thời gian tới.

Nhận thức đúng, ứng phó kịp thời sẽ giảm thiểu tối đa hậu quả do vấn đề an ninh phi truyền thống gây ra. Trên cơ sở đó nâng cao cảnh giác, trách nhiệm trong phòng, chống, khắc phục hậu quả, nhằm hạn chế đến mức thấp nhất các tác động tiêu cực từ an ninh phi truyền thống, giữ vững sự ổn định để phát triển đất nước. Do vậy, nâng cao nhận thức cho cán bộ, chiến sĩ bộ đội biên phòng về các thách

thức an ninh phi truyền thống phải trên cơ sở đổi mới tư duy mới về an ninh quốc gia, về bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia từ sớm, từ xa trong tình hình mới.

Hai là, nâng cao trình độ tổ chức thực hiện các nhiệm vụ bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia của bộ đội biên phòng trước các thách thức an ninh phi truyền thống hiện nay. Nâng cao trình độ tổ chức thực hiện nhiệm vụ của bộ đội biên phòng phải hướng vào làm chuyển biến tính chất, trình độ, vai trò của ý thức bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia theo những tiêu chí ngày càng cao. Tổ chức lực lượng rộng khắp, mạng lưới liên hoàn, khép kín; tiến hành nhiều biện pháp tổng hợp, nắm chắc tình hình địa bàn biên giới, đối tượng từ sớm, từ xa; kịp thời xử lý thắng lợi mọi tình huống ở khu vực biên giới. Coi trọng tổng kết thực tiễn, nghiên cứu phát triển lý luận bảo vệ biên giới quốc gia trong tình hình mới, hoàn thiện phương thức bảo vệ biên giới quốc gia. Chủ động làm tốt công tác nghiên cứu, khảo sát, đánh giá, dự báo kịp thời tác động tiêu cực của an ninh phi truyền thống đến nhiệm vụ bảo vệ chủ quyền biên giới, đến sự phát triển của khu vực biên giới nhất là dự báo về các thảm họa, thiên tai có thể xảy ra; biến đổi khí hậu, tội phạm xuyên quốc gia (buôn lậu, mua bán người, buôn bán ma túy, dịch bệnh). Trong thực tiễn, ranh giới giữa vấn đề an ninh phi truyền thống và an ninh truyền thống thường khó phân định rõ ràng để áp dụng các giải pháp, biện pháp phòng ngừa, loại trừ các nguy cơ đe dọa an ninh quốc gia một cách riêng rẽ. Do đó, cần tăng cường các biện pháp công tác biên phòng trong tình hình mới để ứng phó linh hoạt, hiệu quả với các thách thức an ninh phi truyền thống.

Ba là, nâng cao vai trò của nhân tố chủ quan của mỗi cán bộ, chiến sĩ bộ đội biên phòng và đẩy mạnh hợp tác quốc tế trong quản lý, bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia. Vai trò nhân tố chủ quan của cán bộ, chiến sĩ bộ đội biên phòng trong nâng cao ý thức bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia, ứng phó hiệu quả với các thách thức an ninh phi truyền thống là rất quan trọng. Mọi biện pháp giáo dục sẽ đạt được hiệu quả khi chính chủ thể được giáo dục tự giác biến quá trình nâng cao nhận thức, trách nhiệm thành quá trình tự giáo dục, rèn luyện của

chính mình. Bên cạnh đó, cần đẩy mạnh hợp tác chặt chẽ với các nước có chung đường biên giới; đặc biệt là các lực lượng bảo vệ biên giới của các nước trong vấn đề an ninh phi truyền thống, đấu tranh chống khủng bố, phòng, chống tội phạm xuyên quốc gia, bảo đảm an ninh mạng, an ninh xã hội, an ninh con người, đối phó với tình trạng khai thác cạn kiệt tài nguyên, gây ô nhiễm môi trường, khắc phục sự cố thiên tai, tìm kiếm cứu hộ, cứu nạn, phòng, chống dịch bệnh ở khu vực biên giới. Hợp tác đào tạo, tập huấn nghiệp vụ, trao đổi kinh nghiệm, chuyển giao trang bị, khoa học và công nghệ để tăng cường năng lực thực thi nhiệm vụ ứng phó các thách thức an ninh phi truyền thống.

Ứng phó kịp thời, hiệu quả với các thách thức an ninh phi truyền thống ở khu vực biên giới trong bối cảnh hiện nay là một nội dung rất quan trọng, góp phần bảo vệ vững chắc chủ quyền biên giới thiêng liêng của Tổ quốc. Đây vừa là yêu cầu, nhiệm vụ; vừa là điều kiện quan trọng để bảo vệ vững chắc độc lập, chủ quyền, thống nhất, toàn vẹn lãnh thổ, an ninh biên giới quốc gia. Do đó, phòng chống các nguy cơ đe dọa chủ quyền biên giới quốc gia cần gắn chặt với vấn đề đảm bảo an ninh truyền thống, an ninh phi truyền thống; cần đặt chúng trong quan hệ biện chứng và đi liền với hệ thống các giải pháp có tính tổng thể, toàn diện, chiến lược. Đồng thời, phát huy sức mạnh tổng hợp của cả hệ thống chính trị, sự đồng thuận xã hội, đặc biệt phát huy vai trò nòng cốt, chuyên trách của bộ đội biên phòng trong quản lý, bảo vệ chủ quyền biên giới quốc gia, để biên giới không bị động, bất ngờ trong mọi tình huống, giúp xây dựng biên giới quốc gia hoà bình, ổn định, hữu nghị, hợp tác và phát triển bền vững./.

(1),(2) Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, H., T.I, tr.208, 69.

(3) Bộ Chính trị (khóa XII) (2018), *Nghị quyết của Bộ Chính trị về Chiến lược bảo vệ biên giới quốc gia*, (Số:33-NQ/TW ngày 28.9.2018), H.

(4) Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, Nxb. CTQGST, H., T.9, tr.403.

(5),(6) Quốc hội nước Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam (2020), *Luật Biên phòng Việt Nam*, (Số:66/2020/QH14 ngày 11.11.2020), H.